

BACHELOROPPGAVE

De yngste barns medvirkning i barnehagen

The participation of the youngest children in
the kindergarten

Kandidatnummer: 209, 233, 309

BLUBACH 2018/2019

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett
Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag
Barnehagelærerutdanning- natur, helse og bevegelse

Veileder: Modgun Ohm

Innleveringsdato: 31.05.2019

Antall ord: 13 077

Forord

Arbeidet med bachelor har vært utfordrende og spennende. Vi har gjennom oppgaven fått ny kunnskap og forståelse av medvirkningsbegrepet, og hvordan vi kan arbeidet med medvirkning med de yngste barna i barnehagen. Vi ønsker å ta med oss alt vi har lært videre i yrket vi nå skal tre inn i.

Det er mange som fortjener en stor takk etter denne prosessen. Vår første, men kanskje største takk går til vår kjære Modgun Ohm som har vært veilederen vår. Vi kunne ikke vært mer fornøyd med en så god veileder som har stilt opp til alle tider og gitt oss gode råd og tips. Vi setter stor pris på alt hun har gjort for oss. Tusen takk til deg! Vi ønsker å takke barnehagelærerne som stilte opp til intervju og observasjon. Uten dem hadde vi ikke hatt materiale til å bygge oppgaven på. Takk for alle tanker dere delte med oss. Vi vil også takke foreldrene våre og venner. Det har vært betryggende å alltid kunne ringe hjem for å høre råd og støttende ord, og venner som har tatt seg tid til å lese gjennom oppgaven.

Sist, men ikke minst, vil vi takke oss selv og hverandre. Å jobbe sammen i gruppe har vært veldig kjekt og lærerikt, på alle måter. Hyppige diskusjoner der vi har vært både enige og uenige har alltid blitt avsluttet med en god latter. Vi har hatt et godt samarbeid og godt humør til tross for lange dager. Vi ville ikke vært foruten denne opplevelsen.

Bergen, mai 2019

Sammendrag

I bacheloroppgaven har vi valgt å skrive om barns medvirkning. Vi ønsker å belyse følgende problemstilling: “Hvordan forstår barnehagelærere medvirkningsbegrepet? Og hvordan påvirker barnehagelæreres holdninger arbeidet med de yngste barns medvirkning?”

Ifølge rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver skal barn uansett alder ha rett til medvirkning i egen hverdag (Utdanningsdirektoratet, [UDIR], 2017, s. 27). Begrepet medvirkning ble innført i rammeplanen 2006 og har lagt føringer for arbeidet med medvirkning i barnehagen. Det er barnehagelærerens ansvar å se til at barns medvirkning blir en del av hverdagen til de yngste barna i barnehagen. På bakgrunn av problemstillingen har vi hatt fokus på barnehagelærerens forståelse av medvirkningsbegrepet, og hvordan holdningene til barnehagelæreren påvirker arbeidet med medvirkning i barnehagepraksisen.

For å finne svar på problemstillingen har vi valgt teoretiske perspektiver om barns medvirkning fra Bae, Sandvik, Jansen og Drugli. Teorigrunnlaget vil knyttes opp mot funn fra egen forskningsempiri. Vi har brukt kvalitativ forskningsmetode i form av kvalitativt intervju og observasjoner skrevet som praksisfortellinger. To pedagogiske ledere fra småbarnsavdelinger i to ulike barnehager har gitt grunnlag til vår empiri. Der kom det frem et tydelig skille på hva informantene la i begrepet barns medvirkning. Dette kan tyde på at barnehagelærere trenger å oppdatere og vedlikeholde relevant kunnskap og teori rundt medvirkningsbegrepet. Det må også tas hensyn til at medvirkningsbegrepet er subjektivt hos hver enkelt barnehagelærer og kan utføres på ulike måter i barnehagepraksisen.

Abstract

In our bachelor's thesis we have chosen to write about child participation. We want to clarify following problem: "How does the kindergarten teacher understand the concept of participation? And how do these points of view affect the practical work concept of participation with the toddlers?"

The framework plan for the contents and tasks of kindergarten says that children at any age have the right to participate in their everyday life (Ministry of education and research, 2017, s. 27). The concept of participation was introduced in the framework plan of 2006 and indicates guidelines for the work on participation in kindergartens. On the basis of the problem, we have focused on the kindergarten teachers' understanding of the toddlers right to participate and how the attitudes of the kindergarten teacher affect the work in practice.

To find an answer to the problem, we have chosen these theoretical basis from Bae, Sandvik, Jansen and Drugli, who all have a viewing on children's right to participate. We are going to tie the theoretical foundation up to the empirical data of our own research. Our findings are based on qualitative research based on empirical data from two pedagogical leaders at the toddlers' departments in two different kindergartens. It appeared a clear distinction between what the different informants put in the concept of child participation. This may indicate that the kindergarten teachers need to update and maintain relevant knowledge and theory around the subject. It must also be taken into account that the concept of child participation is subjective and can be carried out in different ways.

Innholdsliste

1.0 Innledning	7
<i>1.1 Bakgrunn og presentasjon av problemstilling</i>	<i>8</i>
<i>1.2 Avgrensing</i>	<i>9</i>
<i>1.3 Begrepsavklaring.....</i>	<i>9</i>
1.3.1 Barns medvirkning og medbestemmelse	9
1.3.2 Barn som subjekt	10
1.3.3 Verbal og nonverbal kommunikasjon.....	10
<i>1.4 Tidligere forskning: Berit Bae - å se barn som subjekt.....</i>	<i>10</i>
2.0 Teorigrunnlag.....	12
<i>2.1 Teoretiske perspektiver om de yngste barns medvirkning.....</i>	<i>12</i>
2.1.1 Berit Bae om barns medvirkning og barn som subjekt.....	12
2.1.2 Ninni Sandvik om de yngste barns medvirkning	13
2.1.3 Kirsten Elisabeth Jansen om barns medvirkning	14
2.1.4 May Britt Drugli om de yngste barna i barnehagen.....	15
3.0 Metode.....	16
<i>3.1 Valg av metode.....</i>	<i>16</i>
3.1.1 Kvalitativt intervju	16
3.1.2 Observasjoner dokumentert som praksisfortellinger	17
<i>3.2 Valg av informanter.....</i>	<i>17</i>
3.2.1 Fordeler og ulemper ved å kjenne informant	18
<i>3.3 Gjennomføring av intervju og observasjon.....</i>	<i>18</i>
3.3.1 Gjennomføring av intervju	18
3.3.2 Gjennomføring av observasjon.....	20
<i>3.4 Metodekritikk</i>	<i>20</i>

3.4.1 Reliabilitet og validitet.....	20
3.5 <i>Etiske hensyn</i>	22
4.0 Analyse og drøfting av empirien	23
4.1 <i>Barnehagelærernes subjektive forståelser av begrepet medvirkning</i>	<i>23</i>
4.2 <i>Barnehagelærernes forståelse av begrepet medbestemmelse kontra medvirkning</i>	<i>24</i>
4.3 <i>Barnehagelærernes holdninger til barns medvirkning.....</i>	<i>26</i>
4.4 <i>Rutinens innvirkning på barns medvirkning.....</i>	<i>33</i>
4.5 <i>De yngste barns medvirkning i barnehagepraksisen.....</i>	<i>34</i>
5.0 Konklusjon og avslutning	39
6.0 Litteraturliste	40
Vedlegg 1 – Samtykkeerklæring.....	42
Vedlegg 2 – Intervjuguide	44

1.0 Innledning

Berit Bae (2012) hevder at barns rett til medvirkning har kommet for å bli. Barns medvirkning er et relativt nytt og komplekst begrep i barnehagesammenheng. Det er verken en teoretisk bølge eller et pedagogisk motefenomen, heller snarere tvert imot. Det er en rettighet som har sin rot i internasjonale føringsdokument, og som Norge på lik linje med andre land er forpliktet å forholde seg til (s. 13). FNs barnekonvensjon ble vedtatt av FNs generalforsamling i 1989 og ratifisert i Norge i 1991. I tillegg til å gi barn en forsterket juridisk status, har den også bidratt til økt fokus på barn og barndom. Barnekonvensjonen er også kalt barns egen grunnlov, og er delt inn i fire hovedområder av rettigheter. Vi har tatt utgangspunkt i hovedområdet som handler om barns rett til deltagelse og innflytelse, som vi ser i en tett sammenheng med barns rett til medvirkning i barnehagen (Regjeringen, 2019). Forpliktelsene i barnekonvensjonen har kommet høyt inn på den pedagogisk-politiske og praktiske agendaen innenfor barnehagepedagogikk, både nasjonalt og internasjonalt. I nasjonale føringsdokumenter er barns medvirkning vektlagt i barnehagelovens §3, i et avsnitt i rammeplanen fra 2006, samt et av departementets temahefter omhandler tematikken (Bae, 2012, s.14). Barnehageloven ble vedtatt i 2005 og gjort gjeldende fra 1. januar 2006. En milepæl i den nye loven var innføringen av begrepet barns rett til medvirkning. I barnehagelovens §3 barns rett til medvirkning heter det at:

Barn i barnehagen har rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet.

Barn skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet (Barnehageloven, 2005, §3).

For at barn skal få medvirke i egen hverdag krever det at barnehagelærere har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om hvordan barns medvirkning kan arbeides med i barnehagen. Det handler ikke om at barn skal bestemme alt selv, eller at de skal stilles til ansvar på lik linje som barnehagelærere. Det handler om å se barn som reelle aktører i egen hverdag, hvor de kan få være med å påvirke og bestemme. Bae hevder at begrepet må tolkes og gis mening av barnehagelærere som arbeider med barn (Bae, Eide, Winger & Kristoffersen, 2006, s. 9). Ifølge rapporten *Alle teller mer* er det store variasjoner om hva som legges i begrepet barns medvirkning og hvordan medvirkningsbegrepet skal arbeides med i barnehagen. Svarene i rapporten om hvordan de forstår medvirkningsbegrepet viser et mangfold av forståelser, som igjen kan omhandle ulike syn på barn og barns innflytelse i barnehagen (Østrem, S., Bjar, H.,

Føsker, L. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., & Tholin, K. R, 2009, s. 126-128).

I oppgaven vil vi først redegjøre for valg av problemstilling og videre definere sentrale begreper som blir brukt gjennom oppgaven. Deretter presenteres utvalgte teorier og metoder som er brukt for innsamling av empirien. Materialet som er samlet inn vil drøftes opp mot den utvalgte teorien. Til slutt vil det komme en oppsummering og avslutning der interessante funn fra empirien blir trukket frem.

1.1 Bakgrunn og presentasjon av problemstilling

På bakgrunn av behov for kunnskap om barns rett til medvirkning i arbeidet med de yngste barna, ønsket vi å finne ut mer hvordan medvirkningsbegrepet kan arbeides med i barnehagen. Som kommende barnehagelærere er vi pålagt gjennom lover og føringsdokumenter å arbeide med barns medvirkning. Barnehagelærere er derfor nødt til å ha tilstrekkelig kunnskap om barns rett til medvirkning.

I barnehagen har antall barn under tre år økt, noe som betyr at behovet for mer kunnskap om de yngste barnas rett til medvirkning er høyst nødvendig. Ifølge rammeplanen (2017) skal alle barn ha rett til medvirkning, og uansett alder kunne medvirke i egen hverdag. Barnehagelæreren skal være bevisst på barns ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barns alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Også de yngste barna som kommuniserer nonverbalt har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår (UDIR, 2017, s. 27). Dette innebærer at barnehagelæreren skal ha evne og kunnskap til å tolke de yngste barns ulike uttrykksmåter for å ivareta barns rett til medvirkning. Vi ønsket å se nærmere på medvirkningsbegrepet da vi synes at barns medvirkning er et viktig og sentralt tema i barnehagen, særlig barn fra ett til tre år. Angående de yngste barns nonverbale kommunikasjonsmetoder ønsket vi å se på barnehagelærerens tolkninger av barns uttrykk, og hvordan uttrykkene påvirket arbeidet med medvirkning i barnehagen.

Med tanke på rollen vi snart skal tre inn i, var vi interessert i å høre om barnehagelærerens erfaringer, kunnskaper og holdninger rundt de yngste barns rett til medvirkning. Vi ønsket å se

nærmere på barnehagelærerens forståelse av medvirkningsbegrepet og hvilke betydning barnehagelærerens holdninger har å si for arbeidet med medvirkning i barnehagen.

På bakgrunn av dette har vi formulert følgende problemstilling:

Hvordan forstår barnehagelærere medvirkningsbegrepet? Og hvordan påvirker barnehagelæreres holdninger arbeidet med de yngste barns rett til medvirkning?

1.2 Avgrensning

I tråd med problemstillingen har vi valgt å ha fokus på barnehagelærere som har hovedansvar på en småbarnsavdeling, og som skal sørge for at rammeplan og lovverk følges opp og vises gjennom det pedagogiske arbeidet (UDIR, 2017, s. 16). Valget falt på to barnehagelærere fra to ulike barnehager, da dette følte overkommelig ut for vår oppgave. Som metode utførte vi et kvalitativt intervju og observasjon med praksisfortelling som dokumentasjonsmetode.

Vi ønsket å se på barnehagelærere som jobbet med de yngste barna fra ett til tre år, da vi synes at særlig medvirkning med hensyn til barn som ikke kan uttrykke seg verbalt var spesielt viktig og lite diskutert. I oppgaven har vi tatt sitat fra utsagn av informantene med utgangspunkt i hva som var relevant for vår problemstilling.

1.3 Begrepsavklaring

1.3.1 Barns medvirkning og medbestemmelse

I nasjonale føringsdokumenter er medvirkning et sentralt begrep som barnehagelærere er pliktig å følge opp i barnehagepraksisen med de yngste barna. Barns medvirkning handler om at barn skal få muligheten til å delta i planlegging og vurderingen av barnehagevirksomheten, og erfare at deres uttrykk har innflytelse på det som skjer i barnehagehverdagen (Barnehageloven, 2005, §3).

I medvirkningsbegrepet knytter Bae et al. (2006) en sammenheng mellom barns medvirkning og medbestemmelse. Seland (referert i Bae et al., 2006, s. 8) hevder medbestemmelse kan forstås som at barn får ta del i beslutninger om hva som skal skje og hvordan det skal gjøres. I oppgaven forstår vi medvirkning med at barn skal få ta del i avgjørelser som blir gjort i hverdagen, og få en innvirkning på det pedagogiske arbeidet som blir utført av

barnehagelærere. Medbestemmelse tolker vi som konkrete valg der barnehagelærere allerede har bestemt alternativene for barna.

1.3.2 Barn som subjekt

Medvirkning med et syn på barn som deltagende subjekt innebærer at voksne må kunne være aktivt til stede slik at barn får en følelse av trygghet (Bae et al., 2006, s. 13). Bae (2007) hevder at å se barn som subjekt innebærer å møte det enkelte individ med respekt og rett til egne tanker og følelser (s. 4). Med utgangspunkt i Baes tolkning av barn som subjekt har vi valgt å se på barnehagelæreres forståelse og holdninger til begrepet, og hvordan barnehagelæreres syn på barn påvirket barns rett til medvirkning i barnehagen.

1.3.3 Verbal og nonverbal kommunikasjon

Bae et al. (2006) hevder barn i alderen ett til tre år bruker verbale og nonverbale uttrykksmåter for å kommunisere med omgivelsene. Grunnlaget for barnets ytringsfrihet og medvirkning i barnehagehverdagen er basert på hvordan barnehagelæreren forstår og oppfatter kommunikasjonsmetodene (s. 16). Vi synes det er avgjørende for barns medvirkning at barnehagelærere har kunnskap om de yngste barns uttrykksmåter. Sett til vår oppgave ønsket vi å få innblikk i hvordan barnehagelærere oppfatter, tolker og lytter til barns uttrykk for å fremme og ivareta barns rett til medvirkning.

1.4 Tidligere forskning: Berit Bae - *å se barn som subjekt*

Berit Bae (2007) har skrevet en artikkel knyttet til hennes doktorgrad med tittelen *Å se barn som subjekt - noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehagen*, hvor hun har sett på barnehageforskning med nyere syn på barn og hvordan barna ble møtt som medmennesker innenfor barnehagens rammer. Artikkelen begrenses til fire kategorier angående voksnes forhold til medvirkning, omsorg, barns lek og barnehagen som læringsmiljø (s. 9). Vi ønsket å se nærmere på kategorien om barns medvirkning.

Med utgangspunkt i perspektiv fra flere teoretikere påpeker Bae (2007) at medvirkningsbegrepet er et område som kan diskuteres og må reflekteres over med hensyn til praktisk barnehagepedagogikk. Hun hevder at medvirkning henger tett sammen med synet på barn som subjekt, og understreker de voksnes ansvar for å tolke og ivareta barns rett som deltagende subjekter i barnehagen. Å møte barn som medmennesker og vise respekt for deres

egen opplevelsesverden, er et viktig prinsipp som må komme til liv i det praktiske hverdagslivet i barnehagen (s. 10).

I undersøkelser med barn og hvordan de får medvirke i hverdagen, viser Bae (2007) til funn med ulike resultat. Noen av funnene forteller at barn ikke likte aktiviteter som var voksenstyrt og ville heller bestemme over seg selv, mens andre synes det var kjekt å leke med de voksne. Resultatene fra undersøkelsene viser at barn var i stand til å uttrykke seg fra egne synspunkt, og ytre hva som var greit og hva som ikke var greit. Barna gir uttrykk for at de ikke liker å føle seg styrt av planer og regler hele tiden, men liker å bestemme selv noen ganger (s. 11). Videre hevder hun at observasjon, refleksjon og formidling av nyere kunnskap vil føre til en økning av kompetanse. En slik kompetanseheving vil løfte bevisstheten rundt det å se barn som subjekt, som kan føre til en bedre evne til å ivareta barns medvirkning (s. 21).

2.0 Teorigrunnlag

I følgende kapittel vil vi presentere teoretiske perspektiver rundt barns medvirkning som er relevante og sentrale for problemstillingen. “Teorier er redskaper som brukes til å utvikle vår innsikt og til å angi hvilke perspektiv vi arbeider innenfor” (Dalland, 2015, s. 228). Teorigrunnlaget er blitt brukt som verktøy til å understreke, støtte opp eller motsi innsamlet empiri, og for å utvide egen kunnskap om temaet.

2.1 Teoretiske perspektiver om de yngste barns medvirkning

2.1.1 Berit Bae om barns medvirkning og barn som subjekt

Ifølge Bae et al. (2006) må implementeringen av barns rett til medvirkning ses på som et drøftingsområde, og ikke en bestemt måte å utføre det på. Den må både tolkes og gis mening av de voksne som jobber med barna. Egen oppfatning av barns medvirkning er subjektivt, og blir dermed praktisert på ulike måter. Hun hevder begrepet medvirkning er barns rett til å erfare å bli hørt, tatt på alvor og ha innvirkning på fellesskapet (s. 8-9). Barn skal få muligheten til å gi uttrykk for sine meninger og ta del i beslutninger. Dette innebærer en forpliktelse hos barnehagelærere til å fremme barns uttrykksmåter, og la uttrykkene føre til endringer.

Et annet begrep som er vanlig å trekke inn når man reflekterer omkring barns medvirkning er medbestemmelse. Bae et al. (2006) forklarer at medbestemmelse er å ta del i beslutningsprosesser og være med på å bestemme over hva som skal skje og hvordan. Hun påpeker at det innebærer mer enn å be barn velge mellom alternativer voksne har bestemt. Man vil være avhengig av hva som legges i begrepene, da en vid oppfatning lett kan bli vag og uforpliktende for de ansatte i barnehagen (s. 9).

Bae (2012) hevder at man ikke kan vente med å praktisere det som lover og føringsdokumenter sier om at barn skal kunne gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet, til barna kan formulere sitt syn i ord eller gjennom verbalt språk (s. 20). Små barn kan uttrykke seg helt fra de blir født, og de kommuniserer både nonverbalt og verbalt. Barnehagelærere må være oppmerksom på de ulike kommunikasjonsformene som små barn bruker for å uttrykke preferanser og valg. Det er viktig å være bevisst og ta hensyn til at noen barn vil ha lettere for å uttrykke seg og gjøre seg lagt merke til enn andre. Fortsatt må barnehagelærere være bevisst

på at alle individ har lik rett til å medvirke uansett uttrykksform. Et problem knyttet til oppfølgingen av barns uttrykk i en barnegruppe er at barn har forskjellig bakgrunn og ulike kommunikasjonsstiler, og at enkeltindivid kan være mer eller mindre synlig i gruppen (Bae et al., 2006, s. 16). Det er derfor viktig med nok og riktig kunnskap om de yngste barns uttrykksformer for å kunne ivareta medvirkningsretten best mulig.

Synet på barn har endret seg fra å se på barn som objekter som kan påvirkes og formes, til å se barn som subjekter helt fra begynnelsen av livet. Å møte barn som subjekt er ikke noe som trer i kraft etterhvert som barna vokser og danner et språk, men utfordringen ligger der helt fra de kommer til verden. I stedet for å se på barn som human becomings som må forandres til noe annet, ligger utfordringen i det nye barnesynet å se barn som human beings med egne følelser, tanker og meninger. Barn skal ikke bli sett på fra et mangelperspektiv som fokuserer på hva de en gang skal bli (James, Prout & Jenks, referert i Bae, 2007, s. 6). Ifølge Bae et al. (2006) kan det å se på barn som subjekt komme til uttrykk i barnehagepraksisen gjennom barns medvirkning (s. 11). Sett til vår oppgave ønsket vi å se på barnehagelæreres syn på barn, og om dette påvirket arbeidet med barns medvirkning i barnehagene.

2.1.2 Ninni Sandvik om de yngste barns medvirkning

Sandvik (2007) hevder at medvirkning handler om barns rett til å få støtte, uttrykke seg, være synlig og ha en virkning i sosial sammenheng. Hun sier at begrepet er relasjonelt, da barns stemmer skal balanseres mot hverandres og de voksnes stemmer. Barna skal føle at deres uttrykksmåter blir tatt på alvor, og at deres interesser blir ivaretatt og arbeidet videre med i barnehagen. Hun påpeker også noen dilemmaer angående barns rett til medvirkning. Det er ikke alle barn som uttrykker seg like tydelig, eller klarer å tilpasse seg barnehagen like godt som andre. Her er det viktig for barnehagelærere med god kompetanse om de yngste barna, slik at deres kroppslige formidling blir ivaretatt på best mulig måte (s. 30). Sandvik (2007) påpeker at medvirkningsretten gjelder alle barn, noe som er understreket i barnehageloven og rammeplanen. Barns medvirkning er et komplekst begrep som er lite problematisert, og trenger refleksjoner og diskusjoner i barnehagen. Hun mener mange i og utenfor barnehagen kan ha problemer med å skille medbestemmelse og medvirkning, og dersom begrepene blir blandet kan det få konsekvenser for hvordan barns medvirkning blir arbeidet med (s. 28). For at barnehagelærere skal kunne ivareta barns medvirkning er det viktig å kjenne hvert enkelt barn, samtidig kjenne barnegruppen godt. Man må vite hva som interesserer dem for å kunne jobbe

videre med dette, men samtidig ikke la barna ta valg som er urealistiske for dem. Dette er også nedfelt i rammeplanen for barnehagen (UDIR, 2017, s. 27) hvor det står at barna ikke skal overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta. Barns medvirkning handler ikke om at barna skal få bestemme alt, men som rammeplanen sier skal de jevnlig få muligheten til å medvirke i barnehagens hverdag. De yngste barna har ikke lang livserfaring, derfor er det flere valg de ikke kan overskue eller få ansvar for å vurdere. Barnehagelærere har derfor et ansvar for å vurdere deres synspunkter.

Sandvik og Johannesen (2008) påpeker at den voksne alltid er i en maktposisjon i forholdet til barnet. Barns mulighet til medvirkning blir påvirket av hvordan vi møter barn, vårt syn på barn og bevisstheten rundt egen maktposisjon. Barn kan gjøre motstand på voksnes maktutøvelse, men det er ikke nødvendigvis bevisst og reflektert (s. 35). Slik de ser det, er det nødvendig at de voksne tørr å slippe kontrollen for at de yngste barna skal få muligheten til medvirkningen de har krav på (s. 40). Medvirkning kan utfordre den voksnes rolle som tilrettelegger og planlegger. Barnehagelærere må lytte til barna og forholde seg til de mulighetene som dukker opp, og ikke nødvendigvis i den rekkefølgen som i utgangspunktet var tenkt. Man må tørre å gi slipp på det som i utgangspunktet er planlagt, og ta inn over seg det barna prøver å uttrykke gjennom det nonverbale og verbale for at barns medvirkning skal komme til syne.

2.1.3 Kirsten Elisabeth Jansen om barns medvirkning

Jansen (2013) hevder at barn skal få medvirke i planlegging og bestemmelser som blir gjort i barnehagen, og ha rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet. Dette er spesielt viktig for de yngste barna da noen av dem ikke behersker verbalspråket fullstendig, men uttrykker seg gjennom kroppslig og lydbasert kommunikasjon. Dette kan medføre at barnehagelærere ikke forstår eller legger merke til barnets ytringer, og at barn dermed ikke får medvirke i planer og bestemmelser i barnehagehverdagen (s. 13). For at barns ytringer skal bety noe for barnehagens virksomhet, må ytringene bli lagt merke til, lyttet til og respondert på (s. 24). For å kunne arbeide med barns medvirkning kreves det derfor kompetente barnehagelærere som kan tolke barns uttrykk.

Jansen og Fennefoss (2012) hevder at det skapes et spenningsfelt når barns rett til å påvirke egen hverdag kommer i konflikt med barnehagelærerens avgjørelser, rutiner og planer (s. 124). Når et slikt spenningsfelt oppstår mellom barn og barnehagelærere kan medvirkning bli

vanskelig å følge opp, og dermed blir det viktig at barnehagelærere har evne til å bruke medvirkning som utgangspunkt for planer og avgjørelser. Når barnehagelærere har evne til å engasjere og gi barnet tid, opplever barnet trygghet, og det gis en invitasjon til barnets ytring og mulighet til deltakelse. I et slikt møte mellom barnehagelærer og barn skapes reelle muligheter for medvirkning (Emilson, 2007; Sandvik, 2009, referert i Jansen & Fennefoss, 2012, s. 140).

Jansen (2013) understreker at begrepet barn som subjekt betyr å møte barn som fullverdige mennesker med egne følelser, tanker og intensjoner som skal tas med i planlegging av arbeidet i barnehagen (s. 51). For å fremme medvirkning i hverdagen til de yngste barna, må synet på barn som subjekt ligge til grunn for barnehagelæreres holdninger.

2.1.4 May Britt Drugli om de yngste barna i barnehagen

Drugli (2017) skriver om den voksne som barnets trygge havn og base. Det handler om å være aktivt til stede når barnet utforsker omverden, og når barnet trenger trygghet og støtte (s. 44). Før barn får verbalt språk uttrykker de seg med både kropp og stemme. Dermed er også fysisk nærhet og kontakt viktige måter å kommunisere med barn på. Å tilfredsstille barns behov, og småprate der lyder og ansiktsuttrykk blir aktivt tatt i bruk, har en kommunikasjonsverdi for barn. Det forteller barn at de blir sett, forstått og ivaretatt. De yngste barnehagebarna er helt avhengige av samspill med voksne som kan tolke og forstå barns forsøk på å kommunisere (s. 49).

Gode og faste rutiner i barnehagen vil gi barn en følelse av trygghet, og barn vil da lettere klare å forholde seg til det som skal skje gjennom dagen (Drugli, 2017, s. 164). Selv med alle rutiner på en småbarnsavdeling er det viktig å ivareta barns medvirkning. Det er mange voksenstyrte aktiviteter i løpet av en dag, noe som kan være krevende for små barn å innrette seg etter. De bør få velge aktiviteter selv når det er mulig (Drugli, 2017, s. 169). Rutiner bør være fleksible med hensyn til barns ønsker og behov, slik at det er rom for at barn får mulighet til å medvirke i egen hverdag. Barnehagelærere må være bevisst på egen makt over planer og avgjørelser. Rutiner på en småbarnsavdeling er viktig og helt sentralt. De yngste barna i barnehagen trenger rutiner som skaper trygge rammer, men det må også være rom for at rutinene kan la seg påvirke av barns rett til medvirkning.

3.0 Metode

I dette kapitlet redegjøres det for valg av forskningsmetoden som er benyttet i denne oppgaven. Metode er fremgangsmåter og hjelpemidler vi bruker for å finne svar på ulike typer forskningsspørsmål. Det handler om å samle inn informasjon, for så å analysere og tolke denne. Man skiller mellom kvalitativ og kvantitativ metode. De kvantitative metodene har den fordel at de gir data i form av målbare enheter. Kvalitative metoder tar sikte på å fange opp menneskelige uttrykk som meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måle. Begge metodene bidrar på hver sin måte til en bedre forståelse av samfunnet vi lever i, og av hvordan enkeltmennesker, grupper og institusjoner handler og samhandler (Dalland, 2018, s. 52).

3.1 Valg av metode

Forskningsmetodene vi har benyttet oss av for å gi svar på problemstillingen var kvalitativt intervju og observasjon skrevet ned som praksisfortellinger. Vi så det hensiktsmessig å kombinere intervju og observasjon som metode for å belyse problemstillingen om barnehagelæreres forståelse av medvirkningsbegrepet, og hvordan barnehagelæreres holdninger påvirket arbeidet med de yngste barns medvirkning.

3.1.1 Kvalitativt intervju

I forkant av intervjuene utarbeidet vi en intervjuguide (Vedlegg 2). En intervjuguide inneholder en liste med spørsmål eller temaer som man ønsker å ta opp i intervjuet for å belyse en problemstilling og for å ha en oversikt. Spørsmålene var planlagt på forhånd og kan derfor betraktes som en ramme for samtalene. Ved å ha en intervjuguide står intervjueren fritt til å endre rekkefølgen på spørsmålene, stille oppfølgingsspørsmål og klargjøre utsagn fra intervjupersonen. Dette gir en fleksibel situasjon som sikrer at problemstillingen blir belyst (Løkken & Søbstad, 2014, s. 108).

Kjennetegnet ved et intervju er at en person, intervjueren, stiller spørsmål til en annen person, intervjupersonen, som svarer på spørsmålene (Løkken & Søbstad, 2014, s. 105). Et intervju skal være en utveksling av synspunkter og erfaringer som utvikler ny kunnskap. Det handler om å innhente beskrivelser fra intervjuerens livsverden, for så å tolke det som blir fortalt.

Å intervjuer handler om en grunnholdning preget av respekt. Informanten bør ikke avbrytes i formuleringen av svar, og det er viktig å vise informanten at man er genuint interessert i hva de formidler. Dette kan man gjøre ved å gi en respons for eksempel i form av et nikk, et smil osv. (Johannesen, Tuft & Christoffersen, 2016, s. 154). For å få de gode svarene må man vise intervjupersonen ekte interesse (Løkken & Søbstad, 2014, s. 114).

I utarbeiding av spørsmålene hadde vi fokus på å formulere åpne spørsmål. Dette betyr at den som svarer står fritt til å formulere svarene selv (Dalland, 2017, s. 129). Med åpne spørsmål kan informantene dele kunnskap i form av erfaringer og egne synspunkter (Løkken & Søbstad, 2014, s. 108). Vi utarbeidet spørsmål som begynte med ordene hva, hvordan og hvilke. Dette satte ingen rammer for informantens svar, men ga heller mulighet for egne formuleringer. Det ble lagt fokus på å formulere spørsmålene så enkle og korte som mulig. Lange spørsmål med komplisert setningsbygning og vanskelige ord kan fort bli forvirrende for informanten (Johannesen et al., 2016, s. 154).

3.1.2 Observasjoner dokumentert som praksisfortellinger

Observasjoner av barnehagelærerne i samspill med barna ble skrevet ned som praksisfortellinger. Vi hadde fokus på problemstillingen gjennom observasjonene, og så på hvordan barnehagelærerens tolking av medvirkningsbegrepet ble tatt i bruk i barnehagepraksisen. Praksisfortellinger er selvlagde fortellinger fra barnehagen om voksne og barn. De handler om avgrensede situasjoner der samspillet mellom deltakerne er fremstilt detaljert og personlig, slik det arter seg for fortelleren. Språket i en praksisfortelling er gjerne dagligdags og preget av den situasjonen det handler om. Fortellingene fra barnehagehverdagen er nødvendige og verdifulle bidrag til økt forståelse om barnehagen for alle som er knyttet til den (Birkeland, 1998, s. 15).

3.2 Valg av informanter

Ved mange kvalitativt orienterte metoder, henvender man seg ofte til grupper eller enkeltpersoner som man på forhånd mener har noe spesielt å bidra med i undersøkelsen (Dalland, 2017, s. 54). Det handler om å velge de personene som man tror har noe å fortelle om akkurat det fenomenet man vil vite mer om. Ved å velge personer som du mener har bestemte kunnskaper og erfaringer, gjør du et valg som vil kunne gi fordeler i innsamlingen av empirien. Intervjupersoner kan du også finne gjennom bekjentskap (Dalland, 2017, s. 74).

I vårt valg av informanter ble det valgt barnehagelærere fra barnehager vi har kjennskap til. Dette kan det både være fordeler og ulemper med.

3.2.1 Fordeler og ulemper ved å kjenne informant

Cato Wadel (2014) hevder at feltarbeid i en fremmed kultur handler om å utvide eget perspektiv og å være i stand til å se ulike vinkler av et tema. Det vil si at en må klare å legge til side egen subjektivitet for å forstå, lytte og høre på hva andre mener er viktig (s. 22). Når man ikke kjenner til informanten blir man mer oppmerksom på at det eksisterer andre virkeligheter enn kun sin egen, noe som kan lønne seg (s. 24). Videre legger Wadel (2014) vekt på feltarbeid i egen kultur. Her ses det på gjensidig felles kunnskap der det ofte er forventet at vi tenker likt, har samme oppfatninger og snakker samme språk. Når slike forventninger oppstår kan det være fare for at noe forblir usagt, slik at uriktige konklusjoner blir tatt og dermed kan resultatet bli galt (s. 30).

Det kan være både fordeler og ulemper ved å kjenne til kulturen i barnehagen som vi undersøkte i. Noen ulemper ved å kjenne informanten kan være at det blir lettere å falle av den profesjonelle rollen som intervjuer, som kan føre til at spørsmål ikke blir stilt da man antar at man har samme oppfatning. Samtidig er det viktig å være bevisst på egen forforståelse av at man muligens ikke viser nok åpenhet i form av å stille spørsmål til det vi ser. Slik vi så det er det flest fordeler med å kjenne informantene. Noen av oss kjente til barnehagekulturen, og hadde et godt og nært kjennskap til informantene. Et slikt kjennskap kunne være en trygghet for begge parter, og et godt utgangspunkt for kvaliteten av intervju og observasjonene. Ved å kjenne til informanten behøves det ikke å brukes tid på å bli kjent på nytt.

3.3 Gjennomføring av intervju og observasjon

3.3.1 Gjennomføring av intervju

Forholdene rundt intervjuet kan bety mye for kvaliteten (Dalland, 2017, s. 81). I forkant av intervjuene diskuterte vi hvordan vi ville fremstå under intervjuene. Det var viktig for oss å ta hensyn til hvordan vi plasserte oss i forhold til informantene da vi var tre personer, mens informanten bare var en. Vi ønsket å plassere oss på en måte som gjorde at vi fikk god øyekontakt med informantene, noe som kunne bidra til en behagelig stemning i rommet. Vi

ville fokusere på å være tydelige både i tale og kroppsspråk, og tenkte at et avslappet, bekreftende og lyttende ansiktsuttrykk mot informantene kunne påvirke stemningen positivt.

Da vi ankom barnehagene, fikk informantene selv velge det rommet på som de syntes egnet seg best for intervjuet. Det er viktig at vi som ber om å intervju informantene er fleksible (Dalland, 2017, s. 82). Dette er med på å skape en trygghet hos informanten. Informant 1 hadde ordnet det slik at vi hadde intervjuet på pauserommet til de ansatte i barnehagen. Der var det to sofaer med et bord i midten, hvor vi kunne sitte i en sirkel slik alle så hverandre. En negativ følge ved valg av dette rommet var at styrerens kontor lå rett ved siden av, noe som førte til gjennomgang under intervjuet. Informant 2 valgte rom da vi kom, og bestemte at vi kunne sitte inne på småbarnsavdelingen. Her satt vi rundt et bord, og plasserte oss slik at alle kunne ha øyekontakt. Ved å sitte inne på avdelingen hadde informanten mulighet til å vise fysiske gjenstander ut fra beskrivelser i spørsmålene. Begge informantene fikk beskjed på forhånd at intervjuene ville ha en varighet på maks 60 minutter, og begge intervjuene holdt denne tidsrammen med god margin. Vi ønsket å sette av god tid slik at det ikke skulle bli forhastet (Dalland, 2017, s. 82). Intervjuet med informant 1 hadde en varighet på 37 minutter, og intervjuet med informant 2 hadde en varighet på 30 minutter.

Intervjuene ble innledet med generelle spørsmål som omhandlet informantenes arbeidserfaring og utdanning. Videre ble det stilt åpne spørsmål om hvordan barnehagelærerne kommuniserte med de yngste barna for å ivareta deres rett til medvirkning, hvordan de forsto medvirkningsbegrepet og hvordan barnehagelærerens holdninger påvirket arbeidet i barnehagepraksisen. For å få så ærlige svar som mulig, ønsket vi ikke at informantene skulle få intervjuguiden på forhånd slik at de kunne forberede svarene sine. Vi sendte ut problemstillingen vår og hovedpunkter i forkant av intervjuet. Intensjonen vår med å sende ut hovedpunkter for intervjuet var å betrygge informantene. Vi ville de skulle ha noen forventninger til hva vi skulle spørre om slik at de kunne sette i gang tankeprosesser før intervjuene.

Intervjuene ble etter samtykke tatt opp med lydopptak. Dette hadde informantene fått skriftlig beskjed om før vi kom til barnehagen, og det ble gjentatt før intervjustart. Vi påpekte at det bare var oss som skulle høre på lydopptakene, og at de ville bli slettet etter at oppgaven er godkjent. Å bruke lydopptak gjorde det enklere for oss å være til stede i intervjuet, og å være

aktiv lyttende overfor informanten ved å parafasere med å bruke ord som “mhm” og “jaa”. (Dalland, 2017, s. 80). Etter intervjuene var ferdig ble det gjort transkribering. Alt som ble sagt i intervjuene ble skrevet ned ord for ord. Arbeidet var møysommelig, men nyttig for å gjenoppleve intervjuet. Det handler om å bevare mest mulig av det som opprinnelig skjedde før man skal begynne å tolke og analysere (Dalland, 2017, s. 89).

3.3.2 Gjennomføring av observasjon

Observasjonene av barnehagelærerne ble gjennomført i tiden før, under og etter et måltid på småbarnsavdelinger. Da vi kom inn på avdelingene var mange av barna nysgjerrige på oss, og søkte kontakt gjennom blikk og kroppsspråk. For at barna ikke skulle bli utrygge, var det viktig for oss å bekrefte alle uttrykk ved å smile og vinke til barna. Tanken var å forstyrre så lite som mulig ved å sitte på motsatt side av rommet i forhold til barnehagelæreren og barna, og håpe at vi fikk observert mest mulig realistiske situasjoner. Ifølge Dalland (2017) går det kun an å “gjemme” seg til en viss grad under en observasjon når man er inne på en avdeling sammen med barn (s. 107). Vi var bevisst på at vi kom til å påvirke observasjonene da vi var en del av rommet på avdelingen, men ønsket fortsatt å være mest mulig diskret for å unngå å tiltrekke oss unødvendig oppmerksomhet.

I observasjonene så vi på barnehagelærernes samspill og relasjon med de yngste barna, og hvordan barnehagelærernes holdninger og forståelse av medvirkningsbegrepet kom frem i barnehagepraksisen. Vi valgte å la observasjonene vare i ca. 30 minutter for å få med så mange detaljer som mulig. Vi hadde med skrivesaker og noterte ned samhandlingene barnehagelærerne hadde sammen med barna. Observasjonsnotatene ble sammenlignet og satt sammen til praksisfortellinger for å kunne gjengi nøyaktig det som skjedde. Praksisfortellingene blir brukt i drøftingsdelen sammen med sitat fra intervjuene for å få et helhetlig syn på hvordan barnehagelærerne arbeidet med barns medvirkning med de yngste barna.

3.4 Metodekritikk

3.4.1 Reliabilitet og validitet

Forskere er det viktigste instrumentet til å få frem en best mulig pålitelighet i forskningen.

Bergsland og Jæger (2016) hevder at ingen metode er feilfri. Det er derfor viktig å være kritisk og evaluere metoden som er blitt tatt i bruk (s. 80). Forskningsmetoder gir grunnlag for gyldig data, og valget vårt falt på kvalitativ metode. Det ble tatt i bruk kvalitativt intervju og observasjon skrevet ned som praksisfortellinger av to barnehagelærere på småbarnsavdelinger i to ulike barnehager.

Et kriterium for kvalitet i forskningen er pålitelighet, også kalt reliabilitet. Hvordan det blir samlet inn data, vurdering av feilkilder og påvirkningen kildene har på resultatet, er med på å vurdere påliteligheten av arbeidet (Dalland, 2017, s. 55). Knyttet til oppgaven ble barnehagelærerne valgt ut som pålitelige kilder til datamateriale grunnet barnehagelærerutdanning og stilling som barnehagelærere. På bakgrunn av dette antok vi at informantene ville ha kunnskap og erfaring om medvirkningsbegrepet, og at det kunne føre til god reliabilitet i forskningsempirien.

Gyldigheten av dataene og hvordan fenomenet som er valgt til undersøkelse blir presentert, handler om validitet (Bergsland & Jæger, 2016, s. 80). I innsamling av empirien har vi brukt metodetriangulering for å styrke oppgavens validitet. Metodetriangulering er når man kombinerer forskjellige metoder for å belyse en problemstilling. Dette kan gi ulike synsvinkler og synspunkter på problemstillingen (Bergsland & Jæger, 2016, s. 69). Metodetriangulering kan gi en utvidet forståelse, øke nøyaktigheten og kunnskapen om fenomenet vi er interessert å vite mer om (Løkken & Søbstad, 2014, s. 38). Med intervju og observasjon fra to ulike barnehager har vi mulighet til å sammenligne, og belyse empirien ut fra relevant teori.

Det er viktig å ta i betraktning at svarene ikke kan ses på som en fasit som representerer alle barnehagelærere, og at alle har en subjektiv forståelse av medvirkningsbegrepet (Dalland, 2017, s. 59). Det ble valgt barnehagelærere som vi har kjennskap til. Intervju og observasjon kan dermed bli vanskelig å utføre på et profesjonelt nivå. Påliteligheten av resultatene kan bli svekket dersom kjennskapet til informantene påvirker resultatene, slik at uriktige konklusjoner blir tatt. I intervjuet kan det ligge flere potensielle feilkilder. Det kan være at informanten ikke har forstått spørsmålene fra intervjuet, at vi har oppfattet svarene feil og at kvaliteten på lydopptaket ikke er god nok. Slike feilkilder kan gi redusert pålitelighet (Dalland, 2017, s. 60). Det ble bestemt at barnehagelærerne ikke skulle vite spørsmålene som skulle ble stilt under

intervjuet for å unngå ferdigstilte svar. Når informantene må svare direkte uten noe særlig betenkningstid, vil svaret være mer ærlig og tillitsvekkende (Bergsland & Jæger, 2016, s. 80). Under observasjonene kunne spørsmål om troverdighet oppstå, med tanke på at barnehagelærerne visste at de ble observert (Løkken & Søbstad, 2014, s. 48). Informantene visste på forhånd om temaene vi skulle ha fokus på i intervjuene, og hadde dermed en anelse om hva vi ønsket å se etter i observasjonene. Dette kunne føre til usikkerhet om det faktisk var slik barnehagelærerne ville ha oppført seg eller utført oppgaver i hverdagen med barna dersom vi ikke var der. Påliteligheten rundt observasjonene kan dermed bli svekket.

3.5 Ethiske hensyn

Dalland (2017) hevder at etiske hensyn handler om mer enn å følge regler som er satt (s. 235). Menneskene som tar del i forskningen må føle de blir tatt hensyn til og ivaretatt. Vi var nøye med å informere om at observasjonene og intervjuene ville være anonyme og taushetsbelagte. Det som ble skrevet underveis skulle ikke leses av andre før det var blitt anonymisert (s. 120). Våre to informanter vil bli omtalt i oppgaven som informant 1 og 2, og blir referert til som barnehagelærere for å ivareta konfidensialiteten (Bergsland & Jæger, 2016, s. 85). Informantene signerte en samtykkeerklæring (Vedlegg 1) i forkant av intervjuene som en godkjenning på at det var tillatt med lydopptak under intervjuene, og at vi fikk ta skriftlige notater av observasjonene. Dette ble informert om i et informasjonsskriv før vi møttes i barnehagen og i muntlig form før intervjustart. Dette var viktig for å vise hvordan vi hadde tenkt å ta i bruk datamateriale, og at hensikten vår ikke var å ha fokus på bestemte personer, men å se på hvordan barns medvirkning ble arbeidet med i barnehagen (Dalland, 2017, s. 240 - 241). Det ble også nevnt at det var lov å trekke seg i løpet av prosessen, og at det var valgfritt å delta på både intervjuene og observasjonene (Bergsland & Jæger, 2016, s. 83). De fikk beskjed om at lydopptakene ville bli slettet etter at bacheloroppgaven er godkjent (Dalland, 2017, s. 82).

For å være sikre på at alt ble gjort riktig ble det sendt en søknad til norsk senter for forskningsdata (NSD). Vi har meldeplikt når vi skal samle inn datamateriale i form av lydfiler. Det handler også om personopplysninger og behandlingen av dette fra start til slutt i prosjektet (Dalland, 2017, s. 236). Søknaden ble godkjent da ingen form for sensitiv informasjon ville bli delt og da oppgaven ville bli anonymisert slik at det ikke kunne spores tilbake til enkeltpersoner eller en bestemt barnehage (Dalland, 2017, s. 239).

4.0 Analyse og drøfting av empirien

I dette kapittelet vil vi analysere og drøfte funn fra empirien til utvalgte teorier og forskning knyttet til barns medvirkning, for å belyse problemstillingen. Kategoriene er basert på funn fra kvalitative intervju og observasjoner. For ordens skyld har vi valgt å skrive praksisfortellingene i kursiv, og utsagnene med normal skrift for å skille de. Sitatene fra informantene er blitt kortet ned for å ha fokus på det som er mest relevant i forhold til problemstillingen, hvor nedkuttingen av ord markeres med “(...)”.

4.1 Barnehagelærernes subjektive forståelser av begrepet medvirkning

For å ivareta og la barns medvirkning påvirke hverdagen er barna avhengig av at barnehagelæreren har kunnskaper og evne til å se muligheter og alternativ i barnehagehverdagen. Ifølge Bae et al. (2006) er oppfatningen av barns medvirkning subjektiv, og kan derfor praktiseres på ulike måter (s. 8). Vi ønsket å få innblikk i barnehagelærernes subjektive forståelse av medvirkningsbegrepet.

I spørsmålet om hva som legges i begrepet medvirkning svarte informant 1:

Hva skal jeg si, litt sånn vid eller bred inngang til begrepet fordi jeg tror på en måte at mye kan være medvirkning. Men det handler jo i bunn og grunn om at de skal få være med å være en aktiv aktør i sine egne liv da. Og da er det viktige for meg i medvirkningsbegrepet er jo egentlig at barn får medvirke i det som er viktig for dem. Det er ikke sikkert alltid det er så viktig for de om de skal ha den eller den luen på, det kan være at det er like greit at jeg sier at «i dag så må du ha den luen på» (...) tror på en måte at man må ha en bevisst tanke om hva er det barna syns er viktigst å være med på å bestemme og påvirke fordi jeg tror at hvis man tolker begrepet litt feil så kan det bli altfor mange valg og altfor mye for små barn. Det er en del ganger at barn trenger at vi tar avgjørelser for dem og.

På samme spørsmål svarte informant 2:

Jeg tenker at det med barns medvirkning, da skal barna få lov til å være med å ta del i hvordan dagen deres skal være i barnehagen (...) vi er jo enige om at barna skal få lov til å ta del i det meste da. Av hverdagen og at vi skal kunne følge de opp visst de har

noe spesielt de interesserer seg for eller noe de har lyst til å, vi prøver på en måte å hente det opp hos alle sammen.

Ut fra utsagnene hørte vi at informantene var opptatt av hva barna interesserte seg for, og at de skulle få medvirke i barnehagehverdagen. Dette er i tråd med lover og føringsdokumenter som barnehagelærere er pliktige å følge opp. Videre påpekte informant 1 at det ofte kan bli mange valg for små barn i løpet av en dag, og at barn noen ganger trenger en voksen som kan ta valg for dem. Her tolker vi at informanten tar hensyn til barns modenhet, som er i tråd med lov om barnehager hvor det blir påpekt at barns synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet (Barnehageloven, 2003, §3).

Østrem et al. (2009) hevder at medvirkning er et vanskelig begrep som kan oppfattes og bli praktisert på ulike måter i barnehagen. Det kan være krevende i barnehagepraksisen å realisere barns rett til medvirkning. Dette henger sammen med at medvirkningsbegrepet har en subjektiv tolkning hos barnehagelærere, som fører til ulike måter å realisere medvirkning på. Det finnes ingen fasit eller bestemt måte å ivareta medvirkning på i barnehagen med de yngste barna (s. 196). Vi er enige om at medvirkningsbegrepet er et vidt begrep som kan ha ulik forståelse og oppfatning, og som kan realiseres forskjellig fra barnehagelærer til barnehagelærer. Vi synes barns medvirkning er spennende, men et komplekst begrep. Det er viktig med tilstrekkelig og riktig kunnskap rundt oppfølgingen av medvirkning, spesielt med de yngste barna.

4.2 Barnehagelærernes forståelse av begrepet medbestemmelse kontra medvirkning

I rapporten *Alle teller mer* kom det frem at medvirkning og medbestemmelse er to begrep som ofte forveksles (Østrem et al., 2009, s.127). Seland sier at: "Medbestemmelse handler om å delta i beslutningsprosesser, være med å bestemme over hva som skal skje og hvordan det skal gjøres" (referert i Bae et al., 2006, s. 8). Ut fra egne erfaringer har vi sett at både medvirkning og medbestemmelse ble brukt i en barnehagehverdag. Vi ønsket å høre hva barnehagelærerne la i begrepene og hvor bevisst de var på bruken av begrepene, da de lett kan forveksles.

Under spørsmålet om forskjellen på begrepene medbestemmelse og medvirkning svarte informant 1 at:

For meg er medbestemmelse noe mer sånn, hva skal jeg si, helt konkrete ting barna får bestemme (...) fordi om jeg lar de bestemme om de skal ha brunost eller leverpostei på skiven, så er det fortsatt jeg som egentlig har bestemt veldig mye av det som skjer i den situasjonen. Men i medvirkning så kan på en måte i større grad dagen ta helt nye veier da, hvis vi på en måte lar en gjeng med barn bare forvandle hele avdelingen til et romskip, eller om vi lar noe barna har vært opptatt av danne grunnlaget for et litt større prosjekt for eksempel sant. Da tror jeg det på en måte blir litt mer reell medvirkning, mens medbestemmelse på en måte, det tenker jeg på en måte er litt mer sånn konkrete valg egentlig.

Informant 1 skilte begrepene på en tydelig måte. Informanten sa at medbestemmelse kan handle om mer konkrete valg, mens medvirkning må være noe mer. Ifølge Bae et al. (2006) inngår medbestemmelse som en del av barns medvirkning (s. 9). Likevel er det viktig å være bevisst på forskjellen mellom begrepene, og når hver av dem blir brukt. Informantens utsagn om forståelse av medbestemmelse ble støttet opp av handlinger vi så i observasjonen. Utdrag fra praksisfortelling med informant 1:

Barna har akkurat hatt samling og sitter i en sirkel på gulvet. Barnehagelæreren kommer inn i sirkelen og sier at det er ryddetid. Hvert enkelt barn får spørsmål om de vil rydde i dukkekroken, bilrommet eller leserommet. Barnet gir uttrykk for sitt valg, og en annen voksen blir med for å hjelpe til.

På samme spørsmål om forskjellen på begrepene medbestemmelse og medvirkning svarte informant 2:

Ja, det og er jo noe som er vanskelig å skille. Medvirke tenker jeg litt mer sånn at de får lov til å være med å delta i prosessen ut av ting. Mens medbestemmelse blir vel mer på en måte at de, er med å bestemme. Altså at de, nei, jeg vet ikke helt. Jeg synes det er vanskelig å skille de (...) Jeg vet ikke om jeg kan komme på et eksempel. Ja, som kunne skille det. Ehm... Jaja, sånn som for eksempel at vi har tatt barnas fokus på karnevalet da, det er jo en bestemmelse som er blitt gjort på en måte, sant. De har på en måte vært med å bestemme. Men de er med å medvirke på, med også være med å ta en

del av prosessen da, med at de fikk male t-skjortene og fikk lov til å, på en måte, å skulle ha det på seg og lage rekvisitter til karnevalet. Et skille.

I svaret til informant 2 var forskjellen mellom begrepene mer utydlig, og informanten uttrykket selv at begrepene var vanskelig å skille, med å si at “medbestemmelse blir vel mer på en måte at de er med å bestemme. Altså at de, nei, jeg vet ikke helt. Jeg synes det er vanskelig å skille de”. Akkurat dette påpeker Sandvik (2007) ved å si at mange i og utenfor barnehagen har en tendens til å blande begrepene, og at medvirkning er et komplekst begrepet som trenger nyanserte refleksjoner og diskusjoner (s. 28). I observasjonen viste informanten bruk av medbestemmelse. Utdrag fra praksisfortelling med informant 2:

Barna setter seg ved bordet for å spise lunsj. Barnehagelæreren finner frem en bok med bilder av ulike figurer som hører til en sang. Det ene barnet blir spurt om hvilken av sangene som skal synges. Barnet peker på en figur, sangen blir valgt og avdelingen begynner å synge.

Vi oppfattet at barnet som fikk lov til å velge sang syntes at det var kjekt å bestemme på vegne av alle. I observasjonen så vi bruk av medbestemmelse da barnet fikk valg mellom utvalgte sanger, men utsagnet fra intervjuet kan tyde på at informanten ikke selv var klar over når medbestemmelse ble brukt i barnehagen. Bae et al. (2006) mener at begrepet medbestemmelse kan forstås som et ledd i utvikling av selvstendighet og evne til å inngå i et fellesskap (s. 9). Det er viktig at barn får oppleve å være med på å ta avgjørelser basert på deres premisser. Barnehagelæreren må være bevisst på hvordan egne holdninger påvirker handlinger i barnehagepraksisen. Kunnskap og refleksjon bør ligge til grunn for valg som blir tatt i hverdagen med de yngste barna.

4.3 Barnehagelærernes holdninger til barns medvirkning

Barnehagelæreres syn på barn ligger til grunn for hvordan det arbeides med barns medvirkning. Bae et al. (2006) hevder at barnehagelæreres syn på barn som subjekt kan komme til uttrykk i barnehagepraksisen (s. 11). Bevisstheten rundt subjektstatusen hos barna er det viktigste fundamentet bak å drøfte barns medvirkning (s. 37). Holdninger speiler seg igjen i måten barnehagelærere møter barn på. Vi ønsket å høre hva informantene la i begrepet barn som subjekt, for å få en forståelse av hvordan holdningene påvirket arbeidet med medvirkning i barnehagen.

I spørsmålet om hva informantene la i begrepet barn som subjekt svarte informant 1:

Det henger veldig i sammen med medvirkning tenker jeg, men det handler om å ta alle barna på alvor og hva skal jeg si, og se di som reelle samspill partnere og reelle aktører i barnehagehverdagen. Og barn som subjekt handler for meg om at egentlig alle barn er forskjellig og alle barn kommer med uttrykk eller mangel på uttrykk for så vidt og da, og at det blir møtt på en god måte (...) Jeg tror eller jeg vet, at barn er mye mer nyansert enn som så, og barn er kompleks i sine uttrykk, sin opplevelsesverden, og da fortjener de at vi som, fordi på en barnehageavdeling selv om voksne er voksne og barn er barn, og noen ting må voksne bestemme, så er det fortsatt mulig å få til et ganske likeverdig forhold, det er fortsatt mulig å skape et vi, ikke et oss og de.

Informanten viste en forståelse av barn som subjekt og understrekte at det lå til grunn for eget pedagogisk grunnsyn. Informantens svar om at barn kan sees på som reelle aktører og samspillpartnere i hverdagen, kan sees i sammenheng med det Jansen (2013) sier om at det å se på barn som subjekt handler om å møte barn som fullverdige medmennesker med egne tanker og følelser (s. 51). Informant 1 påpekte videre i sitt svar om barn som subjekt at “det henger veldig i sammen med medvirkning tenker jeg”. Dette støttes opp av Biesta (referert i Jansen, 2013, s. 24-25) som hevder at medvirkning henger tett sammen med barns subjektivitet, og at barn skal få mulighet til å delta og påvirke i det fellesskapet de er en del av. Subjektivitet i et fellesskap innebærer også barns rett til å vise motstand. Barn skal ha lov til å ikke ville delta i aktiviteter som er planlagt. Her må barnehagelærere ha evne til å se hvert enkelt barn og deres ønsker, uavhengig av gruppestørrelsen. Videre sa informanten at: “det er fortsatt mulig å skape et vi, ikke et oss og de”. Her ble det påpekt viktigheten med å ha et fellesskap med barna. Barn og barnehagelærere skal ha en subjekt-subjekt-relasjon som fremmer likeverd. Dette avhenger av barnehagelærerens syn på barn. Ved at informanten klarer å se sammenheng mellom å barn som subjekt og medvirkning, og videreføre dette i barnehagepraksisen, viser barnehagelæreren forståelse for at egne holdninger og kunnskaper har noe å si for et helhetlig grunnsyn på de yngste barna i barnehagen. Et slikt syn vil ligge til grunn for hvordan barnehagelæreren arbeider med medvirkning i hverdagen med barna.

Informant 2 svarte på samme spørsmål om hva som legges i begrepet barn som subjekt med et mer uklart svar: “Ja, hva legger man i begrepet barn som subjekt? Jeg vet ikke. Nei, jeg har

ikke noe godt svar på det". Videre i intervjuet spurte vi om hvordan det ble arbeidet for å fremme barn som subjekt. Informant 2 svarte:

Det var et litt vanskelig spørsmål, altså det var litt sånn.. Altså vi jobber jo for at barna skal få lov til å være seg selv på en måte. Å være, altså å ha egne tanker og det er helt akseptert at du er på denne måten (...) Så det at de på en måte skal få lov til å, skal få lov til å være sint, de skal få lov til å være redd, og bli på en måte møtt med forståelse for at det er helt i orden at du er lei deg. Det er fullt forståelig at du blir det, og jeg skal være her sammen med deg til du er ferdig med det.

Informant 2 klarte ikke å formulere et direkte svar på hva som ble lagt i begrepet barn som subjekt. På spørsmålet om hvordan det arbeides for å fremme barn som subjekt svarte informanten at barna skal få være seg selv med egne tanker og følelser, og aksepteres for den de er. Her snakket informanten om å se barn som subjekt, uten å kanskje være klar over det selv. Svaret fra informanten gjør at vi ser sammenheng med Baes (2007) uttalelser om at kunnskapen som læres under utdanningen krever oppdatering og oppfølging av nyere teorier (s. 9). For at barnehagelæreres arbeid skal være i tråd med pedagogisk skjønn må det være i samsvar med lover og planer som barnehagen er pliktig å følge. Dette krever at kunnskap og faglighet fra barnehagelærere må komme tydelig frem i arbeidet i barnehagen.

På spørsmål om hvordan det ble sikret at barna får medvirke i egen hverdag svarte informant 1:

Altså hvert fall første, eller et av de første stegene på veien mot å sikre at alle får gjort, må jo være som jeg sa dette med, holdninger rundt barns medvirkning. At alle har, hva skal jeg si, de riktige brillene på da. At alle er åpne for innspill som kan komme og at alle har det riktige blikket for den leken og de samspillene som skjer sånn at man da kan ta de tingene underveis. Også er det viktig å kjenne barna godt tenker jeg sånn at vi vet hva de er opptatt av, du vet hva de liker, du vet hva de trenger (...) Medvirkning situasjoner tror jeg kan dukke opp nesten hvor som helst. Det handler om å ha det blikket da for å sikre. Jeg tror at det er litt sånn holdninger og det å være åpen for uttrykk og den type ting. Jeg tror det har mye å si. Og det å ha en forståelse av hva medvirkning er sånn at du på en måte alltid har det blikket for det. Alfa omega selvfølgelig å kjenne alle barna slik at du kan tolke alle uttrykk.

På samme spørsmål svarte informant 2:

Ehm, prøver og sikre det med at jeg skal se alle barn på avdelingen, jeg skal på en måte, asså jeg skal, jeg skal vite hva alle interesserer seg for og vite hvor den enkelte har sitt interessefokus. Dette er jo man nødt til å gjøre i forbindelse med foreldresamtaler og sånne ting. Så må man jo observere og se.

Informant 1 snakket om å ha “de riktige brillene på” for å klare og se potensielle medvirkningssituasjoner, løfte disse frem og ta dem i bruk. Informanten påpekte videre at kjennskap til barnet ville være en fordel for å lettere forstå og tolke deres uttrykk. Vi mener at et syn på barn som subjekt der vi kan tolke deres uttrykk er essensielt, spesielt i møte med de yngste barna som ikke kan uttrykke egne tanker, følelser og meninger på samme måte som de eldre barna. Bae (2012) hevder man ikke kan vente med å praktisere det føringsdokumenter og lover sier om barns rett til medvirkning i barnehagehverdagen, til de kan formulere seg gjennom verbalt språk (s. 20). Man må se på barn som subjekter helt fra begynnelsen av livet, og ikke som objekter som skal påvirkes og formes (Bae, 2007, s. 6). Ved å være bevisst på egne holdninger til barns subjektstatus vil det bli lettere for barnehagelærere å tolke barns uttrykk for egne interesser, og ta det med videre for å fremme medvirkning i hverdagen med barna.

Svaret til informant 2 var mindre utfyllende. Det ble fortalt at: “jeg skal se alle barn på avdelingen”. Vi tolket svaret som at informanten mente at ved å se hvert enkelt barn ville informanten kunne oppdage barns interessefokus, og ta dette med videre i medvirkningsarbeidet. Ifølge Skogen er holdninger subjektive og en del av personligheten til barnehagelæreren, og dette henger sammen med atferd i barnehagen (Skogen, Haugen, Lundestad & Slåtten, 2013, s. 106). Holdningsbegrepet består av kunnskap og en følelsesmessig side som tilsammen blir grunnlaget for en handling (s. 107). Barnehagelæreres holdninger er avgjørende for hvordan barns medvirkning blir tatt i bruk i barnehagepraksisen.

Flere forskere påpeker at å møte barn som subjekt kan tolkes ut fra den voksnes maktposisjon. Det er barnehagelærere som gir barn mulighet til å bli hørt og sett, og få påvirke og delta i egen hverdag. Bae et al. (2006) hevder barnehagelærere kan bli så opptatt av egne pedagogiske intensjoner at de mister synet på barns rett til medvirkning og uttrykkelse av egne subjektive meninger (s. 11). Barnehagelærere har mer makt enn de kanskje er klar over i form av rutiner og planer, noe som kan påvirke barns medvirkning. Hele hverdagen med barna er bestemt og

styrt av opplegg laget av barnehagelærere. Rutiner er noe de yngste barna trenger, men det skal være rom for at barna skal få medvirkning i planene for deres egen hverdag. Funn fra empirien viste at maktposisjonen barnehagelærere har kan påvirke hvordan barn får medvirke i hverdagen i barnehagen.

Det ble stilt spørsmål til informant 1 angående barnehagelærerens bevissthet rundt maktaspektet med barna:

Ja, det har jeg faktisk tenkt litt på. Jeg tror det er noe som er veldig viktig å være bevisst på fordi som voksen har du egentlig enorm makt overfor barna, fordi du er rett og slett større og eldre, så det er både fysisk i forhold, altså hvis jeg har en 1 åring som ikke vil noe så kan jeg jo ta de opp og flytte de, jeg er jo større enn de (...) Men og, uten å tenke fysisk, så har du en del definisjonsmakt. Det er jo på en måte jeg som dikterer hverdagen deres, det er jeg som setter dagsorden, det er jeg som på en måte bestemmer hva som er greit og ikke. Så jeg har, misforstå meg rett, ganske stor makt overfor barna. Og det er veldig viktig å være bevisst på den posisjonen jeg har.

Utsagnet fra informant 1 viste en tydelig bevissthet rundt egen maktposisjon overfor barna. Informanten svarte videre at: "Så hvis et barn ikke vil bli med på badet eller at et barn ikke vil være med ut i garderoben, så i istedenfor å bare ta barnet med, så prøver jeg å være bevisst på posisjonen min og kanskje heller prøver å gjøre det til en litt bedre overgang". Om barnehagelæreren arbeider bevisst med barns rett til medvirkning skal den gi fra seg noe av makten som man besitter som voksen, slik informanten gjør. Det handler om barnehagelæreres makt, og viljen til å dele den. Man skal ikke bestemme alt alene, men observere og la barns interesser bli en del av planene. Dette henger sammen med synet på å se barn som subjekt, og ikke et objekt som vi bestemmer over. Siden barnehagelærere har mer makt enn barn, vil maktforholdet bli asymmetrisk. Det er derfor viktig med refleksjoner og bevissthet rundt egen maktposisjon (Bae et al., 2006, s. 65).

Under samme spørsmål om barnehagelærerens bevissthet rundt maktaspektet med barna svarte informant 2:

Jeg opplever ikke at vi bruker makt på en måte, noe særlig. Foruten situasjoner der man gjerne må ta barn bort fysisk, makt, bære de vekk fra situasjoner fordi at det ble for voldsomt. Det skjer jo veldig sjeldent. Men i forhold til makt overfor barn der man sier

nei det får du ikke lov til fordi at det bestemmer jeg sant, det opplever jeg veldig sjeldent at jeg ser.

Det kan tolkes som at informant 2 mente at makt var et negativt ladd ord, noe vi mener det ikke nødvendigvis trenger å være. Vi som voksne i barnehagen har automatisk mer makt når vi er større og eldre enn barna. Det er viktig å være bevisst, reflektert og ha kunnskaper rundt egen maktposisjon. Informanten viser til at makt i liten grad ble brukt i hverdagen med barna. Dette motsier hva Sandvik og Johannesen (2008) hevder om at voksne mennesker alltid er i en maktposisjon i forholdet til barn. Barnehagelæreren må klare å slippe kontrollen, og legge til side noen av planene som er bestemt, slik at de yngste barna får medvirke (s. 40). Det har noe å si hvordan vi møter barnet, om vi evner å se barn som subjekt, og hvordan vår oppmerksomhet på egen makt overfor barnet påvirker barns mulighet til medvirkning (s. 35). Dette synes vi bekrefter at makt er en naturlig del av de yngste barns barnehagehverdag, og at det nødvendigvis ikke er negativt.

Videre ønsker vi å presentere noen av observasjonene vi gjorde av barnehagelærerne, og knytte det opp mot hva som ble sagt i intervjuet om barnehagelærerens maktposisjon.

Utdrag fra praksisfortelling med informant 1:

Barna er nå ferdig med lunsj, og det virker som om det er tid for å hvile for de fleste barna. Et av barna har fått tutt og kosekluten sin. Barnehagelæreren setter seg ned på kne foran et av barna, og sier "Nå skal du snart hvile, men først må vi skifte bleie". Barnet ser på barnehagelæreren, og går mot badet. Barnehagelæreren reiser seg og følger etter.

Utdrag fra praksisfortelling med informant 2:

Barna er ferdig med lunsj. Barnehagelæreren setter seg ned på gulvet med et av barna som vil sitte på fanget. Assistent 1 løfter opp et av barna og tar det med ut på gangen. Barna skal skiftes bleie på før de legges ned for en hvil. Det blir ikke utvekslet noen ord mellom barnet og den voksne. Assistent 2 løfter også et av barna opp og tar det med ut på gangen. Dette blir gjort til det kun er ett barn igjen som ikke skal hvile.

I observasjonen av informant 1 viste informanten tydelig noe av det som ble sagt i intervjuet. Informanten viste bevissthet over egen rolle som barnehagelærer, da den satt seg ned på barnets

nivå for å fortelle barnet at det måtte skifte bleie. Her ble det utjevning av maktforskjeller som førte til at barnet selv fikk medvirke i hva som skulle skje videre i situasjonen.

I observasjonen av informant 2 ble maktforholdet utøvd på en annen måte. Vi observerte at det var lite verbal kommunikasjon mellom barnehagelæreren, de ansatte og barna. Dette førte til at barna i liten grad fikk medvirke i situasjonen, og avgjørelser ble tatt på deres vegne. Skogen et al. (2013) peker på at makt både kan være heldig og nødvendig i noen situasjoner, som for eksempel når en situasjon krever en rask avgjørelse, eller når det skal tas en beslutning som faglig sett er til det beste for barn (s. 167-168). Barnehagelæreren og de ansatte i denne observasjonen kjente barna og visste at de trengte søvn på denne tiden av døgnet. Vi synes fortsatt det er viktig å ha en bevisst tanke og kunnskap om overganger fra lunsj til hviletid, hvor barna blir møtt med øyekontakt, et smil og en voksen som tar hensyn til deres rett til medvirkning og kan tolke deres ytringer. I hverdagen til de yngste barna er det flere slike overganger i løpet av en dag, og er derfor spesielt viktig å være klar over egen maktposisjon overfor barna. Vi mener det er passende å nevne det Sandvik (2006) sier om at det kan være vanskelig å vite hva små barn vil og tenker, og dermed er det behov for tolking av barns uttrykk. Selv om de yngste barna kommuniserer på andre måter enn verbalt, må barnehagelæreren være bevisst på at barna ikke er maktesløse. Det er viktig å være klar over egen maktposisjon i form av at vi kan løfte barnet opp og ta det med oss. Her ble barns rett til medvirkning og ytring utfordret av maktaspektet i barnehagen (s. 11).

Vi mener det er relevant å trekke inn det som Bae (1996) hevder om at definisjonsmakt eksisterer i alle forhold hvor den ene parten er avhengig av den andre, som for eksempel barnehagelærer som er i en mektig posisjon overfor barnet. Utøvelsen av makt kan innebære måten barnehagelærere svarer på barns kommunikasjon, og hva de velger å reagere på og ikke (s. 147). Maktaspektet er en naturlig del av hverdagen til de yngste barna da det er makt i alle situasjoner der vi samhandler med barna. Som barnehagelærere er det vi som har det overordnede ansvaret for planlegging og rutiner på avdelingen, og vi sitter derfor med mye makt. Det ligger for eksempel mye makt i hvordan vi svarer eller ikke svarer et barn. De yngste barna kommuniserer med et verbalt og nonverbalt språk, hvor det dermed blir barnehagelæreres ansvar å tolke barns uttrykk på en best mulig måte, og ta dette med i medvirkningsarbeidet. Vi synes det er viktig at barnehagelærere er bevisst på egen maktposisjon for å kunne ivareta barns medvirkning i planer som blir satt.

4.4 Rutiners innvirkning på barns medvirkning

Rutiner på en småbarnsavdeling er viktig for at barn skal få en følelse av trygghet og forutsigbarhet (Drugli, 2017, s. 164). Det er viktig at barnehagelærere er bevisst på makten rutiner har over hverdagen til barna. Imellom rutinene som er satt opp hver dag bør det være rom for at de kan påvirkes av barns interesser og ønsker, slik at medvirkning får en sentral plass i barns hverdag. Funn viste at rutiner har en innvirkning på barns medvirkning i utsagnene fra informantene.

Informant 1 ble spurt om hvordan barns medvirkning ble tatt hensyn til i forhold til rutinene:

Altså det blir en slags sånn dualitet fordi samtidig som barn skal få være med å medvirke så er det vi ansatte som vet hva alle barna trenger (...) Jeg vet at barna trenger mat, søvn og hvile, og jeg vet at de trenger stell, og jeg må sikre at alle får det selv om kanskje de. Det er ikke sånne ting de kan styre selv. Så på en småbarnsavdeling blir det på en måte en slags balansegang mellom å få sikret alle disse tingene, men samtidig og å la barna få medvirke gjennom leken sin og gjennom initiativ som kommer (...) Jeg tror og at det er bedre at avdelingene er preget av såpass mange rutiner så vi så kan vike fra for eksempel i forhold til å utsette lunsj litt eller å vente 5 min med den bleien.

Informant 2 svarte på samme spørsmål:

Hverdagen består jo stort sett av rutiner. Så er det jo å prøve å ikke henge seg for mye opp i at det kanskje ikke er helt krise om ikke alle disse rutinene går akkurat sånn som de pleier å gjøre. Men mange ut av di må jo være der og for at dagen skal kunne gå. Sant så de (...) Ehm ja. De får jo være med å påvirke på mange måter. Kanskje uten at de er helt er bevisste selv (..) selv om rutinene er der så, de går litt sånn i sikksakk på en måte. Vi må jo tilpasse heile veien. (..) barn skal få lov til å være med å ta del i hvordan dagen deres skal være i barnehagen. Vi har jo rutine, så de på en måte kommer fort inn i. Og barn liker jo godt rutiner.

Informantene påpekte at småbarnsavdelingene var preget av rutiner, men at de måtte være fleksible på å tilpasse det som interesserte barna. Barns medvirkning skal komme til syne i regler og rutiner som allerede er fastsatt, ved at de kan diskuteres og endres sammen med barna. Hvis barn skal få delta i planlegging og medvirke i hverdagen, må det gis rom for deres innspill

(Bae et al., 2006, s. 74). Barns innspill skal ikke være et hinder for å endre det som allerede er planlagt, men tvert imot noe å bygge planer og rutiner på. Drugli (2017) nevner at det kan bli mange voksenstyrte aktiviteter på en dag, spesielt når det kommer til rutiner. Barn må få velge hva de vil holde på med, hvem de vil være med og hvor de vil være. Dette er barnehagelæreres ansvar å følge opp (s. 169). Et eksempel på barns medvirkning i barnehagepraksisen kan være å bryte rutiner for at barn skal få lov til å fortsette med aktiviteten som de kanskje var dypt inni. Dette kom informant 1 inn på:

Det kan godt være sånn at noen syns kanskje det er litt mer stress at det skjer to ting samtidig, enn at alle er til lunsj samme tid. Det er jo mye enklere å ha alle til bordet, men det er på en måte ikke alltid oss voksne som det skal være så enkelt for. Det er jo barna som er det viktigste.

Når barnehagelæreren tar hensyn til barna på en slik måte som informant 1 beskriver, arbeides det for barnets rett til å medvirke og påvirke i egen hverdag. Når de yngste barna skal være med på aktiviteter som barnehagelærere har bestemt, bør det være mye frihet. Det er viktig å hele tiden ta hensyn til barna, og la dem selv velge fremgangsmåte i aktiviteter. De yngste barna trenger ofte veiledning og hjelp, men det er samtidig viktig å la dem utforske selv. Jansen og Fennefoss (2012) hevder at det skapes et spenningsfelt når møtet mellom barns rett til å påvirke egen hverdag kommer i konflikt med barnehagelæreres avgjørelser, rutiner og planer som er satt opp for hver enkelt dag (s. 124). I et slikt møte mellom barn og barnehagelærere kan medvirkning bli vanskelig å følge opp. Det er derfor viktig at barnehagelærere har evne til å ta i bruk medvirkning som utgangspunkt for planer og avgjørelser. I planleggingen har barnehagelærere makt til å bestemme innholdet, men barns rett til medvirkning skal påvirke dette og føre til at maktbalansen endrer seg (Bae et al., 2006, s. 69).

4.5 De yngste barns medvirkning i barnehagepraksisen

Barns medvirkning handler om at de yngste barna i barnehagen har rett til å uttrykke seg med verbale og nonverbale kommunikasjonsmetoder, og at de skal ha en virkning i fellesskapet. Barn skal kjenne at deres uttrykksmåter blir ivaretatt, og at barns interesser blir tatt med i planleggingsarbeidet. Det er barnehagelæreres ansvar at de yngste barns kroppslige formidling blir ivaretatt på best mulig måte (Sandvik, 2007, s. 30).

På spørsmål om hvordan barns medvirkning ble tatt i bruk i barnehagepraksisen, svarte informant 1:

Ja det kan være å ta tak i ting som kommer da. Som for eksempel så hadde jeg et par gutter som hele tiden lekte at de lagde bål. De fant liksom masse leker og la de i en haug, også liksom fant de noen pinner også tente de på. Så da tok vi en båltur da, og det slo jo sånn an, sant.

På samme spørsmål svarte informant 2:

Ja, nå har vi begynt å konsentrere oss om fugler. Og det er fordi at vi har et skjærepar som holder på å bygge reir oppi veien her borte. Så det at vi har observert det når vi har vært ute på lekeplassen og ungene er veldig fasinert over det. Så går vi mye på tur til endene. Så derfor ble de også på en måte en del ut av dette med fugler og, ja, og våren og alt som kommer med det. Så det og er barnas fokus.

Ut fra utsagnene til informantene kan vi se at begge to viste eksempler hvor de bygget videre på noe barna viste interesse for. Dette mener vi viser at de tar barna på alvor og hører på hva de interesserer seg for. Jansen (2013) viser til at barn skal ha innflytelse på egen hverdag i barnehagen. Hun poengterer at det er spesielt viktig at barns ytringer blir forstått. For at barns ytringer skal bety noe må de legges merke til, lyttet til og respondert på av barnehagelæreren (s. 24). De yngste barna har krav på å bli hørt og få medvirke i sin hverdag, og dette krever nok kunnskap om de yngste barns måte å kommunisere på. Vi fikk inntrykk av at begge barnehagelærerne hadde kunnskaper om hvordan de skulle kommunisere med de yngste barna, og hvordan de kunne ta barnas interesser med i planleggingsarbeidet. I observasjonen av informant 1 kunne vi se sammenheng med hva som ble sagt i intervjuet. Utdrag fra praksisfortelling med informant 1:

Vi kommer inn på småbarnsavdelingen hvor de har samling før lunsj. Det er ca. 12 barn og tre ansatte som sitter i en sirkel på gulvet. Barnehagelæreren gjorde et demoforsøk der han la flere fyrstikker etter hverandre, og tente på. Barna så ut til å bli fascinerte av eksperimentet. Et av barna lagde lyder og pekte mot fyrstikkene. Barnehagelæreren gjorde forsøket enda en gang.

Ut fra intervju og observasjonen av informant 1 så det ut til at de spilte videre på barns interesser for flammer. Barnehagelæreren bygget videre på det barna interesserte seg for og det som fanget deres oppmerksomhet. Ifølge Drugli (2017) er de yngste barnehagebarna helt

avhengige av et samspill der barnehagelærere klarer å tolke og forstå barns forsøk på kommunikasjon (s. 49). Vi oppfattet at barnehagelæreren tolket det ene barnets uttrykk gjennom lyd og peking som en indikasjon på at barna ville se mer. Dette førte til at barnehagelæreren gjorde forsøket flere ganger. I observasjonene ble det synlig hvor viktig kjennskap mellom barnet og barnehagelæreren var for å tolke og forstå barnets nonverbale kommunikasjonsmetoder, og ta i bruk uttrykkene for å fremme medvirkning i hverdagen med de yngste barna. Jansen påpeker (2013) at barn skal få medvirke i arbeidet som blir gjort i barnehagen, spesielt med de yngste barna da noen gjerne ikke behersker verbalspråket, men heller uttrykker seg gjennom kroppslig og lydbasert kommunikasjon (s. 13).

På spørsmål om hvordan man som barnehagelærer kommuniserte med de yngste barna for å ivareta deres rett til medvirkning svarte informant 1:

De litt eldre barna, kan jo selvfølgelig snakke og selv bare med noen få ord så kan man få uttrykt ganske mye. Men, så er det jo mange, mange av barna som peker, og mange av barna som lager lyder som betyr noe spesielt da. Og, det er litt fasinende, for når du jobber med de minste, så etterhvert så skjønner du at bare to nesten helt identiske lyder kan bety to forskjellige ting. For eksempel har jeg et barn nå da, hun sier "beie". Noe du da tenker kanskje kan bety bleie. Men for hun er det baby da.

Informant 1 gav uttrykk for at tolking av lyder som barnet laget var noe som kom etterhvert som man ble kjent med barnet. Det stilles store krav til barnehagelæreren, hvor det kreves trening, vilje og evne til å se og lytte til de yngste barna. Sandvik (2006) hevder at dersom barnehagelærere ikke er oppmerksom på detaljer er det fort gjort å misforstå uttrykkene eller å ikke få med seg det barnet prøver å formidle (s. 15). Informant 1 understreket dette med å si at: "det tror jeg kommer egentlig mest av erfaring, utdanning hjelper selvfølgelig det og, men jeg tror det kommer med erfaring det å kunne tolke signal som ikke er verbale". Dette støttes opp av det Jansen (2013) sier om at de yngste barna ikke behersker det verbale språket og må bli forstått på en annen måte for å kunne ta i bruk barns rett til medvirkning (s. 24).

Videre på samme spørsmål svarte informant 1:

Jeg leste en gang Gunvor Løkken skrev liksom at hun sammenlignet voksne på en småbarnsavdeling med sånne store trær som kastet svære skygger, fordi det er sånn jeg ser for meg for en liten ettåring at jeg ser ut hvis de ikke kjenner meg. At jeg liksom

går rundt der, dette svære mennesket for et lite barn som kryper på gulvet. Da må jeg ned på gulvet i stedet.

Informant 2 svarte følgende på samme spørsmål om hvordan man som barnehagelærer kommuniserte med de yngste barna for å ivareta deres rett til medvirkning:

Jeg tenker jo det at man er på deres nivå. At man toner seg inn på hvordan de er, hvor de er. De er jo på gulvet. At man kommunisere med mimikk og lyder og prøver å sette ord på de tingene som på en måte man ser at barnet interesserer seg for (...) Vi er veldig, veldig opptatt av at vi skal sitte på gulvet.

Informant 1 og 2 påpekte viktigheten av å være på gulvet, og å møte barna på deres nivå. Drugli (2017) hevder at ved å legge seg ned på gulvet og komme i barnets høyde vil barnet føle seg tryggere, og dermed kommunisere lettere med barnehagelæreren. Fysisk nærhet er en viktig måte å kommunisere med de yngste barna på, og når barna føler seg trygge vil det være en unik mulighet for barnehagelæreren å bli kjent med barna (s. 44). Informant 1 snakket om forståelsen av at man som voksen var fysisk større enn barna, og at man må være bevisst på å møte barna på deres nivå. Informant 2 snakket om at det var viktig å være på barns nivå når man skulle kommunisere sammen for å tolke hva barnet interesserte seg for. Ved å komme i barnets høyde vil det bli en mer likestilt relasjon mellom barnehagelæreren og barnet. I observasjonen av informant 2 så vi det informant sa om å komme ned på barnets nivå for tolke barns interesser. Utdrag fra praksisfortelling med informant 2:

Barnehagelæreren setter seg ned på gulvet sammen med et par av barna. Et av barna vil sitte på fanget. Det er litt ventetid mens noen av barna skal gjøres klar til soving. Et av barna kommer ut av rommet ved siden av med en tom pappeske. Barnet prøver å klatre oppi esken, og får hjelp av barnehagelæreren. Barnehagelæreren ser barnets interesse av esken, og begynner å synge "hokus og pokus" mens barnet gjemmer seg i esken. Flere av barna blir nysgjerrig, og ønsker å prøve det samme. Det hele blir til at alle barna får prøve hver sin gang, mens barnehagelæreren synger.

Det er viktig at barnehagelæreren prøver å fremstå som minst mulig stor og skummel for at barna skal føle seg trygg og våge å uttrykke seg. Ved at barnehagelæreren legger seg på gulvet, og gjør seg selv liten, kan barnet bli oppmuntret til ytring. Når barnet blir oppmuntret til å ytre seg og får mulighet til deltagelse, skapes det muligheter for medvirkning (Emilson, 2007;

Sandvik, 2009, referert i Jansen & Fennefoss, 2012, s. 140). Vi mener at når et barn har opprettet en trygg tilknytning til barnehagelærere oppstår det en mulighet for å bli godt kjent. Over tid gjør dette at det blir mulig å forstå og tolke barnets kommunikasjonsmetoder i lys av kjennskapet til barnet.

5.0 Konklusjon og avslutning

Målet med bacheloroppgaven var å utvikle kunnskap om hvordan barnehagelærere forstår medvirkningsbegrepet og hvordan holdningene til barnehagelærere påvirker arbeidet med de yngste barns rett til medvirkning. Funn fra empirien viste at informantene hadde kunnskap om medvirkningsbegrepet, og bygget videre på barns interesser. Materialet gav oss et større perspektiv på medvirkningsbegrepet hvor vi fikk innblikk i hvordan rutiner, makt og kommunikasjon med de yngste barna var faktorer som kunne spille inn på hvordan barns medvirkning ble arbeidet med i hverdagen.

Vår analyse viser det Bae (2007) hevder om at det ikke finnes en bestemt måte å praktisere barns medvirkning på, men at det er opp til den enkelte å tolke og oppfatte hvordan det kan praktiseres. Ut fra funn kunne vi se at det var lett å blande begrepene medbestemmelse og medvirkning. Medvirkningsretten hos de yngste barna kan fremstå som vanskelig å realisere. Dette kan føre til at det blir enklere for barnehagelærere å arbeide med medbestemmelse der de yngste barna får konkrete valg mellom alternativ som er bestemt av barnehagelærere. En annen faktor som kan gjøre implementeringen av barns medvirkning krevende, er mangel på kompetanse hos barnehagelærere. Barnehagelærere må være aktive i søket på ny og relevant teori for å holde egen kompetanse hevet rundt medvirkningsbegrepet.

Nasjonale lover og føringsplaner sier at barnehagelærere er pliktige til å følge opp barns rett til å medvirke i egen hverdag i barnehagen. Ut fra funn har vi sett at barns medvirkning er et komplekst begrep som kan arbeides med på ulike måter i barnehagen. Som kommende barnehagelærere syns vi medvirkning er et interessant og viktig begrep som vi vil ha fokus på når vi skal ut å arbeide med de yngste barna. Med barns beste som utgangspunkt og ny kompetanse i ryggen, skal barns rett til medvirkning bli et fokusområde i hverdagen vår med de yngste barna. Til videre forskning kunne vi tenkt oss flere informanter og bedre tid, slik at vi kunne sett dypere på kompleksiteten som ligger i barns medvirkning. Ved å intervju flere informanter kunne vi fått flere synspunkter om begrepet, og sammenlignet svar for å få et bredere innblikk i barnehagelæreres forståelse av medvirkningsbegrepet. Etter utdanning bør barnehagelærere fortsette å utforske medvirkningsbegrepet for å vedlikeholde relevant kunnskap rundt temaet, for sin egen del, kollegaer og for de yngste barna som har rett til å medvirke i egen hverdag i barnehagen.

6.0 Litteraturliste

Bae, B. (2012). Barnehagebarns medvirkning. Bae, B. *Medvirkning i barnehagen: Potensialer i det uforutsette* (s. 13-28). Oslo: Fagbokforlaget

Bae, B., Eide, B.J., Winger, N & Kristoffersen, A.E. (2006). Temahefte om barns medvirkning. Oslo; Kunnskapsdepartementet

Bae, B. (2007). Å se barn som subjekt - noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage. Hentet 3 mars, 2019 fra Regjeringen.no:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>.

Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Bergsland, M. D., & Jæger, H. (2016). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Birkeland, L. (1998). *Pedagogiske erobringer: om praksisfortelling og vurdering i barnehagen*. Oslo: Pedagogisk Forum

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utg). Oslo: Gyldendal akademisk.

Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Jansen, K. E. (2013). *På sporet av medvirkning og læring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Jansen, K. E., & Fennefoss A. T. (2012). Dynamikk og vilkår. Jansen, K.E., & Fennefoss, A.T. *Medvirkning i barnehagen: Potensialer i det uforutsette* (s. 123-142). Oslo: Fagbokforlaget

Johannesen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag

Johannesen, N., & Sandvik, N. (2008). *Små barn og medvirkning: noen perspektiver*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Løkken, G., & Søbstad, F. (2014). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Regjeringen. (2019, 21. januar). FNs konvensjon om barnets rettigheter. Hentet 1.mai.2019 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/>

Sandvik, N. (2007). *De yngste barnas medvirkning i barnehagen*. Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/1272099285/1272487294/sandvik2.pdf/141252af-5624-41ca-b15b-b224b1c9a29b>

Sandvik, N. (2006). Temahefte om de minste barna i barnehagen. Oslo; Kunnskapsdepartementet

Skogen, E. Haugen, R. Lundestad, M. Slåtten, M.V. (2013). *Å være leder i barnehagen* (2 utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Østrem, S., Bjar, H., Føsker, L. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., & Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Wadel, C. (2014). *Feltarbeid i egen kultur*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Vedlegg 1 – Samtykkeerklæring

Høgskulen
på Vestlandet

Forespørsel om deltakelse på undersøkelse

Vi studerer 3.året på barnehagelærerutdanningen ved Høgskulen på Vestlandet, avdeling Bergen. Våre navn er Vi holder for tiden på å skrive en bacheloroppgave med emnet *de yngste barnas medvirkning i barnehagen*. I den forbindelse skal vi ut i barnehager og gjøre undersøkelser.

Våre undersøkelser går ut på å intervju og observere pedagogiske ledere. Vi lurte derfor på om du kunne tenke deg å være informant i vår undersøkelse. Intervjuene ønsker vi å ta opp ved hjelp av en lydopptaker, for å få en mest korrekt gjengivelse av de synspunkter som kommer frem. Observasjonene ønsker vi å gjennomføre i hverdagssituasjoner i barnehagen, som måltidssituasjoner.

Ut fra undersøkelsene skal vi skrive en vitenskapelig rapport, og gjøre en analyse av problemstillingen. Oppgaven vil presentert for veileder og sensor. Informantene vil selvfølgelig bli anonymisert, og vi som intervjuer har taushetsplikt. Etter oppgaven er ferdig og godkjent, vil lydopptakene og notatene bli slettet/makulert. Om ønskelig kan du også få lese oppgaven når den er ferdig.

Vi håper dette er noe du kunne tenke deg 😊

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Dersom du har spørsmål, ta kontakt med:

XXXXXXXXXXXX

XXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

.....

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 – Intervjuguide

Innledning

Hva utdanning har du?

Hvor lenge har du jobbet i yrket, og hvor lenge har du jobbet her?

Hva er alderen på barnegruppen?

Hva er dine hverdagslige oppgaver?

Hva vil du si kjennetegner deg som pedagogisk leder?

Kommunikasjon

Hva mener du er spesielt viktig i møte med de yngste i barnehagen? Og hvordan blir dette tatt i bruk i praksis sammen med barna?

Hvordan kommuniserer dere med de yngste barna? Og er det noen spesielle utfordringer rundt dette?

Hvilke uttrykksformer bruker barn for å formidle sine ønsker og behov?

Barns medvirkning

Hva legger du i begrepet barns medvirkning?

Hvordan er dine holdninger rundt barns medvirkning?

Hvordan tilrettelegger du for barnas medvirkning slik at den er tilpasset alder?

Hvordan bygger personalet videre på barnas interesser?

Hva mener du er forskjell på barns medvirkning og barns medbestemmelse?

Hvordan sikrer du at alle barn får erfare å ha innflytelse på det som skjer i barnehagen?

Får barna være med på å påvirke barnehagens hverdagslige rutiner? Hvordan?

Hva gjør du når barns medvirkning utfordrer planene for dagen?

Voksenrollen

Hva legger du i begrepet barn som subjekt?

Hvordan vil du si at du jobber for å fremme dette?

Hvordan er barnehagen preget av rutiner?

Hva legger du i begrepet makt?

Hvordan mener du at makt blir brukt i hverdagen med barna?

Noe mer å tilføye på intervjuet?